

Lluís Arumí: Un vigatà a La Garriga

Des del segle passat, i no se abans, el país de la Garriga ha estat sempre una terra de contrastos i de tensions. No és centre d'una gran activitat turística, desolada i estancada, sinó el d'una stracció cordial, senzilla i pia, seria però sagrada remuntant-nos a la temps antada del Rei Martí i Núria que, per l'any del 1400 hi arribà amb la seva esposa i el Rei per a visitar el seu fillada a fi de refer la seva salut però el que el podem dir és que des de la segona meitat del segle XIX fins avui hi han passat figures personals de tota mena, no tant en unes altres personalitats destacades del nostre món artístic, cultural i religiós: Adria Gual, el canonge Collet, Jaume Verdagué, Enric Gal·lès, Xavier Nogué, Justina Sunyer, Francesc Masó, Frederic Montseny, Augustin Claret, Eusebi d'Ors, Josep Puig i Cadafalch, Francesc Cambó, Josep Mª de Sagarra, Jaume Casals, i un llarg etcètera perquè la llaga és difícil de fer i visitable.

Fora l'ideal d'aportar certencis de consolar el fet que, el Berg amb anys, han estat moltes les vigíes, que han sofert moltes temporades a La Garriga, siga a l'"Establiment" -no ho diré així per a evitar el nom que els residents donaven al Bellver de Sant Martí-, a les illes un pla o comprant una tona del peix de l'any el content del que hi han estat venint d'arreu hi a sobre, com havé vist, que per venient, el mateix peix, per una mala mala estrada, amb els vigatans que hi han fet sempre, figures com les del canonge Collet, Martí Cambó, Jaume Verdagué o Lluís El Nadal, altres amb les de Josep Puig i Cadafalch, i d'altres que hi han estat venint d'arreu, però tot i així, per tot i així, no han passat a la història de la petita història local.

Martí Sunyol i Genís

Desembre 1980

Des del segle passat, i no se abans, el país de la Garriga ha estat sempre una terra de contrastos i de tensions. No és centre d'una gran activitat turística, desolada i estancada, sinó el d'una stracció cordial, senzilla i pia, seria però sagrada remuntant-nos a la temps antada del Rei Martí i Núria que, per l'any del 1400 hi arribà amb la seva esposa i el Rei per a visitar el seu fillada a fi de refer la seva salut però el que el podem dir és que des de la segona meitat del segle XIX fins avui hi han passat figures personals de tota mena, no tant en unes altres personalitats destacades del nostre món artístic, cultural i religiós: Adria Gual, el canonge Collet, Jaume Verdagué, Enric Gal·lès, Xavier Nogué, Justina Sunyer, Francesc Masó, Frederic Montseny, Augustin Claret, Eusebi d'Ors, Josep Puig i Cadafalch, Francesc Cambó, Josep Mª de Sagarra, Jaume Casals, i un llarg etcètera perquè la llaga és difícil de fer i visitable.

Des del segle passat, i no sé abans, La Garriga ha estat un centre d'atracció, tant pel seu clima temperat i sec, com per l'existència de les aigües termals. No el centre d'una atracció turística esclatant i cridanera, sinó el d'una atracció cordial, senzilla i planera. Seria potser exagerat remuntar-nos a la famosa estada del Rei Martí l'Humà que, per l'abril del 1400 hi arribà amb la seva esposa i la Cort per a passar-hi una mesada a fi de refer la seva salut; però el que sí podem dir és que des de la segona meitat del segle XIX fins avui hi han passat i vist-cut personatges de tota mena, no faltant-hi entre elles personalitats destacades del nostre món artístic, cultural i polític: Adrià Gual, el canonge Collell, Jacint Verdager, Enric Galway, Xavier Nogués, Ildefons Suñol, Francesc Macià, Frederic Mompou, Joaquim Sunyer, Eugeni d'Ors, Josep Puig i Cadafalch, Francesc Cambó, Josep Mª de Sagarra, Josep Carner, i un llarg etcètera, perquè la llista seria difícil de fer i inacabable.

Però l'inici d'aquesta ponència és senyalar el fet que, al llarg dels anys, han estat molts els vigatans que han sojornat bones temporades a La Garriga, sigui a l' "Establiment" —ho dic així per a servir el nom que els estadants donaven al Balneari Blancafort—, o bé llogant un pis o comprant una torre del poble. Si en el conjunt dels que hi han anat venint d'arreu hi trobem, com hem vist, una gran varietat, el mateix passa, en una escala més reduïda, amb els vigatans que hi han fet estada; figures com les del canonge Collell, Martí Genís, Jacint Verdager o Lluís B Nadal, alternen amb les de Josep Pratdesaba —una altra figura digne d'estudi, astrònom aficionat i que ha donat el nom a un cràter de la Lluna—, i tants d'altres que, pel motiu que sigui, no han passat a la història; a la petita història local.

Tant se val; el fet és que les boires de la plana aconsellen sovint als asmàtics, als reumàtics o als rendistes —això, ara, ja no tant— a venir a La Garriga. I aquest corrent —meritori en altres temps, quan anar d'ací d'allà portava els seus problemes i complicacions— encara segueix avui, i molta gent d'edat avançada refà la seva salut en el clima benigne del nostre poble, tot i que no s'hi troba la pau i el silenci que abans eren notables.

Una de les persones que hi vingué, ja des de molt petit, —i això s'esdevenia segurament cap a l'any 1875— era en Lluís Arumí i Blancafort, que més tard en seria un autèntic enamorat.

Potser ja abans hi havia estat, però ens consta que quan devia tenir 10 o 12 anys hi feia estada amb els seus parents a la casa que més endavant seria el "Balneari Blancafort"; un Balneari famós pels banys termals, per la societat que allí es reunia i també perquè a "Can Petita", com se l'anomenava en certs sectors, és on es cuinava tota la política local, essent el centre de les forces conservadores i dretanes menades pels cacics locals i bona part de la clerecia; però aquesta és una altra història —la del Balneari o Can Petita— que un dia o altre caldria treballar i escriure desapassionadament com a capítol important de la vida local.

Tornant al que dèiem, doncs, en Lluís Arumí s'estava amb els seus parents per part materna pels voltants de l'any 1875 a La Garriga i hi visqué una breu escena que li quedà gravada per sempre. Com que es tracta de la primera pinzellada escrita que ens dóna, referida al poble on després visqué i que tant s'estimà, potser val la pena que la llegim íntegrament, ja que és breu; figura en un llibre editat precisament a Granollers per l'Editorial Alpina, gràcies a l'interès que hi posà el Sr. Salvador Llobet, i titulat: "La guerra dels carlins vista per un infant". Diu així:

"A La Garriga vaig tenir ocasió de veure els primers carlins. M'estava en companyia d'uns senyors i senyores, en una saleta d'aquella casa que un dia havia d'ésser l'Establiment Blancafort, quan arribà la nova que a la Plaça hi havia la partida d'En Bet de la Beia. Tothom hi coregué amb la fal.lera de veure els carlins. Jo també hi aní amb unes senyores.

En Bet tenia la gent formada i els repartia les espardenyes que havia pogut arrebregar, no sé si pagant-les o decomissant-les a un espardenyer d'allà mateix. Hi havia uns xicots que protestaven al.llegant que ells tenien més necessitat d'espardenyes noves que no aquells a qui n'havia donades; però ell, molt sovint, no escoltava ningú i les repartia de la manera que li devia semblar més urgent.

Quina desil.lusió em féu sentir-los renegar i queixar-se d'aquella manera! Per altra part, anaven molt mal girbats, sense cap mena d'uniforme, vestits en general com els minyons de pagès d'aquell temps, estripats i bruts. Ni recordo que portessin boina.

No tinguérem temps de contemplar-los gaire estona: aviat en Bet donà l'ordre de partir i sortiren en direcció a la muntanya per darrera l'església.

Però jo havia vist els carlins i els trobava molt diferents d'aquells defensors de la Religió que jo m'imaginava resant cada dia el Rosari."

Aquest breu fragment ja ens dóna una idea de les qualitats d'observació i de l'esperit crític d'en Lluís Arumí i Blancafort. Jo el vaig arribar a veure —no puc dir conèixer-lo—, ja molt vell, assegut en un silló prop de la finestra que donava a la Plaça de Vic; només recordo que portava barba i que tenia fama a la família de ser un home de criteri molt personal i intel.ligent. Era oncle carnal de la meva mare, o sigui germà de la meva àvia; pertanyia, doncs al tronc pairal de Ca l'Arumí, una de les cases i famílies més conegudes de Vic. Ell havia nascut en aquesta ciutat l'any 1863, havent pogut albirar, com hem vist, els últims espetecs de la darrera carlinada, i morí l'any 1943, poc després d'acabada la guerra civil espanyola. La seva vida, doncs, transcorregué en una època rica en esdeveniments i convulsa del nostre país; i ell la visqué amb intensitat i profunditat perquè fou un home que sempre estigué a primera fila en l'interès per l'evolució de l'home i la societat. Fill d'una família profundament catòlica, conservadora i tradicional, no renegà mai dels seus sentiments religiosos, però això no l'impedí de tenir sempre les antenes molt obertes a tot el que passava pel món, mantenir tothora un agut esperit crític i maldar per la millora de moltes injustícies socials. Aquest punt d'equilibri entre la pertinença a una societat benestant i la inquietud intel.lectual que el portà a una visió aguda i transformadora de molts aspectes de la societat és una de les seves característiques vitals, molt pròpia —tanmateix— de diverses personalitats del món culte d'aquell temps.

Estudià la carrera de farmacèutic i es doctorà l'any 1881. La seva vida a Barcelona li obre horitzons en el seu afany de comparar, de jutjar, de conèixer i de recerca de solucions.

No he tingut temps, ni he trobat material, per tal d'espigolar més detalls dels primers anys de l'apotecari Lluís Arumí, el que sí és cert és que s'instal·là a La Garriga, a la farmàcia que fou del Sr. Plandiura, l'any 1903 i que hi romangué fins el 1916. No era per ell, La Garriga, un poble desconegut; l'hi hem vist de petit acudint a la Plaça a veure els carlins d'en Bet de la Beia i vivia a casa els seus oncles de l'Establiment Blancafort. No sé si el fet d'haver quedat jove encara —tenia quaranta anys— vidu i sense fills, fou una de les causes de la seva vinguda a La Garriga i de l'arrelament profund que ben aviat hi sentí. La vida d'un farmacèutic rural, en aquell temps, ja us la podeu imaginar; però ell trobà en l'exercici de la professió una forma molt directa de conèixer les persones, d'influir en elles amb el seu caràcter bondadós i la seva forma de ser caritativa i humana; són paraules seves les que diuen que:

“De darrera el taulell de la farmàcia em vaig convèncer que la caritat cristiana, en tots els seus aspectes, és una flor miraclera, preventiva i guardora de moltes nafres de la societat.”

La seva vida a La Garriga no trascendeix d'una manera espectacular; he parlat amb gent que l'havia conegut, i si bé el recorden no en saben explicar fets sobresortints; no fou mai un home ambiciós, però sí molt fidel als seus ideals. Així, és un dels fundadors de “La Caritat”, institució formada a La Garriga l'any 1910 i que permet poder solucionar el problema dels captaires. És a partir de “La Caritat”, amb un edifici propi a favor dels necessitats, que neix l'Hospital-Asil, avui convertit en Residència per a gent gran i necessitada, on les persones pobres del poble hi tenen sempre entrada, al marge de les seves possibilitats econòmiques. El fet, doncs, que ell fos un dels fundadors de “La Caritat” ens mostra ja els seus sentiments de solidaritat humana amb els necessitats. Hom el recorda anant i venint de la farmàcia a l'Establiment i és curiós el fet que, quan plovia, no li agradava estar a La Garriga i sovint agafava el tren i marxava a Barcelona.

Com hem començat a tastar amb el paràgraf que abans hem llegit d'ell, en Lluís Arumí hauria pogut ésser un bon escriptor; de fet, ho era. Tenia el do d'observació fàcil i agut, sabia retratar bé els ambients i la seva intel·ligència penetrant li permetia escriure obres prou interessants; no obstant, escrigué poc tenia com una mena de pudor que l'impedia fer-ho i no es creia prou destre per a dur-ho a terme. D'això n'havien parlat sovint amb el seu cunyat — en Martí Genís i Aguilar, apotecari també i escriptor a qui ell donava— i amb d'altres bons amics. Inclús havien parlat, els dos cunyats, d'una mútua col·laboració literària; la cosa no es dugué a terme i és una llàstima; hauria estat una experiència molt interessant.

Ell deia, i em sembla que devia ser cert, que la imaginació li corria més que la ploma; servia més per una conversa àgil, rica i profunda, que no pas per a deixar escrit tot aquell ric joc dialèctic. Potser és per això que en les poques obres que ha deixat hi veiem més els sentiments o les anècdotes, que les idees, tot i que aquestes hi són, més o menys dissimulades, darrera d'aquelles, i a través de justes i precises pinzellades. En força ocasions dóna la impressió que quan va a llançar-se a una posició contundent o combativa prefereix no arribar al fons; es veu bé el camí traçat, però no hi vol deixar massa marcada la petja. Segons tot el que he anat esbrinant a través de les persones que el tractaren o l'han conegut indirectament, dóna la impressió que en l'obra escrita no s'hi reflecteix amb força suficient la combativitat de les seves idees. Caldria esbrinar si tot plegat no es dóna d'una manera general en els escriptors del seu temps; perquè hi ha el cas d'en Martí Genís, escriptor prou conegut, que en determinats temes que no surten pas en les seves obres, com és ara la parapsicologia i els aspectes científics tocant als límits de la Metafísica, tenia idees força avançades i de les que havia parlat llargament amb el seu amic Josep Pratdesaba. Es podria tractar, doncs, d'un cert temor a sortir,

públicament, de l'ortodòxia una mica o un bon xic obligada pels costums i les lleis socials de l'època. El joc intel·lectual, al que era molt aficionat, el deixava per la conversa amb els amics o per la planificació de les seves accions.

Com he dit, la seva obra escrita no reflecteix prou clarament tot el que ell portava a dins; era també víctima del romanticisme i del ruralisme de l'època; aquests factors condicionaren segurament el que volia dir i potser no s'atreví a trencar aquests motlles que el constreïen. Ultra això, fou un gran admirador de l'obra de Rudyard Kipling, l'autor del "Llibre de la Jungla" que coneixia pla bé. Havent viscut llargues temporades a pagès —ell era també un propietari rural—, la vida del camp, els seus problemes i personatges, en tots els seus aspectes, li eren familiars; ho veiem clarament en obres com "La Masia" o "La canilla del meu mestre"

Sobta bastant que en el Vïc de la primera meitat del nostre segle hi hagués un home que rebés i llegís periòdicament el "Daily Mail" i que conegués a fons la psicologia anglesa i les subtileses de la seva política. I és que en Lluís Arumí fou un admirador, en tots conceptes, del poble anglès. Vist així, de cop, sembla una mica paradoxal i tal volta incongruent; però per altra banda ens explica aquell equilibri que abans esmentàvem entre una posició socialment conservadora i intel·lectualment crítica i avançada. Jo recordo haver sentit a parlar sempre del "tio Lluís" per part del meu pare —que ha estat també un "anglòfil" de tota la vida— com d'un home les idees del qual sempre eren interessants i dignes de ser tingudes en compte.

Fou, dins l'esperit del seu temps, un esperit ric, independent, sincer i àdhuc entusiasta. Les seves actituds no es reduïren a una simple posició mental; tenia un sentit ètic prou profund, un do de la caritat prou viu i una humanitat prou rica perquè no fos així. No renyí mai amb ningú, però tampoc no abdicà de les seves idees i d'intentar dur-les a la pràctica.

Un cop marxà de La Garriga l'any 1916, i fins a la seva mort residí a Vic i el món rural fou una de les coses que més el preocuparen, intentant posar-hi remei. Les narracions del seu llibre "La Masia" en són un exemple ben clar i ens introdueixen en allò que havia de ser la seva tasca social i el seu somni, només realitzat molt parcialment.

La preocupació social de Lluís Arumí, que hem vist en la seva participació en la formació de "La Caritat" de La Garriga, pren a Vic una nova direcció. El coneixement directe de la vida que portava la dona vigatana, i especialment la de pagès, li féu evident que calia lluitar per a donar a la seva situació un nou sentit més ampli, fecund i obert; és ja en aquesta perspectiva que viatjà a Bèlgica per estudiar ben d'aprop l'experiència de les "Ecoles Menagères" a fi d'intentar implantar-les al seu país i donar a la dona pagesa unes certes possibilitats dins el marc on es movia. He pogut obtenir un exemplar de la conferència que donà a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre l'any 1913 sobre el tema "Ecoles Menagères agrícoles per a noies de pagès" i que li fou publicada per aquella institució, centre rector de la política agrària per part dels propietaris i que conté els principis de justícia social i formativa que ell proposava.

La seva conferència és una explicació detallada de les diverses "Ecoles Menagères" establertes a Bèlgica que ell visità, i que elles representaven per a la formació professional agrícola i humana de la dona pagesa; i la conseqüència que n'extreu en Lluís Arumí és de com seria interessant fer aquesta experiència a Catalunya, i concretament a la Plana de Vic. Escoltem-ne algun fragment:

"En els pocs anys que funcionen a Bèlgica les escoles menagères, puix la primera és del 1890, i la major part daten d'aquest segle, porten al seu haver el funcionament en aquell país de 30.000 "ecremeuses" centrífugues, l'organització i bona marxa de més de 500 cooperatives que treballen la llet de 47.000 cases de pagès.

"Si l'escola està ben dirigida per persona intel·ligent i abnegada, son bé és incalculable, però per això és indispensable que adquireixi autoritat i crèdit en la comarca. Ho me n'imagino una que funcionés en mon país: la Plana de Vic".

"Com a Berlaer l'escola seria una casa de pagès, tipus per la Plana, una casa de pagès on de la millor manera que ensenyés una extensa i raonada informació, hi fossin resolts els problemes de l'aigua, de la cuina, dels femers, corts, corrals, galliners, conillers, dormitoris, graners, etc.

On el terrible problema de l'aigua hi tingués una digna solució, evitant que s'hi poguessin veure aquelles terribles mortaldats de tifus com a Serrabou o aquelles catàstrofes d'haver-n'hi nou de plegats de malalts al llit en una sola casa. "Potser seria ensenyança profitosa pels mateixos vigatans a qui no ha dolgut gastar-se molts anys en metges, medicines, pèrdues de jornals i despeses d'enterrament —deu o quinze mil duros— i no són capaços de fer un esforç per a redimir aquest cens vergonyós".

"On els galliners i conillers reuneixin les degudes condicions, evitant així potser aquestes terribles hecatombes d'aviram, contra les quals avui no s'hi sap oposar altra defensa que comprar alguna medicina. Si l'Escola no encertava de cop en la resolució de tots aquests problemes, almenys els hauria posat a l'ordre del dia i es discutirien, que és hora ja que es pensi —com diuen molt bé diferents sociòlegs— que a pagès no tant solament hi ha bous, porcs, cavalls i gallines; hi ha, per damunt de tot, una família, i primer s'ha de pensar en ella. Fins, si fóssim tan egoistes que no anéssim sinó a l'interès material, hauríem de començar per pensar en el cultivador i sembla que la gent pensadora no se n'ha adonat fins ara.

La direcció d'aquesta escola tindria vertaderament en les seves mans l'ànima de la comarca".

Aquest fou un intent pel qual lluità Lluís Arumí, i on no reeixí, però ens hem de fer càrrec també de la societat vigatana d'aquells anys. La iniciativa de les "Ecoles Menagères" duta a terme pels catòlics belgues, s'intentà, —sembla ser— a l'escola del Pare Coll, i alguna temptativa es féu també en terres gironines.

La vida de Lluís Arumí adquireix un ple sentit en aquest camp de lluita. "Es una gran injustícia social —diu— que la classe més útil, i segurament la més honorada de la societat, sigui la menys considerada"; afirmació encara vigent en bona part. Ell creu fermament i viable la mecanització, la selecció de llevors, l'estudi de les terres, i el millorament social de la pagesia.

Cooperà activament en el muntatge i desenvolupament de la Cambra i el Sindicat Agrícola de Vic, juntament amb altres prohoms vigatans. En aquest tema no he tingut temps per a cercar nova documentació a fi d'ampliar-lo degudament, però potser serà útil llegir alguns fragments del seu llibre "La Masia" per entreveure el que l'autor es proposa: agermanar la bellesa de la vida natural d'una masia amb la necessitat d'un millorament tan tècnic com social. En aquesta obra, ho fa sovint a través de la conversa que tenen entre ells els diversos animals de la casa: el gos, el gat, l'euga, els bous, el gall...; en aquesta tècnica literària hi veiem clarament la influència de Kipling, el seu autor predilecte. Per aquesta via entrem també en el comentari de la seva obra literària.

"La Masia" és un conjunt de petites narracions de fets que passen en una casa de pagès i on els protagonistes són, pràcticament, els animals domèstics que enllacen amb els seus diàlegs la prima línia argumental de la vida de la masia. Vegem-ho en uns exemples que reflecteixen també un dels estils més aconseguits per l'autor, l'estil viu i directe com la pròpia vibració del paisatge.

"Anglaterra —deia ell— és un país de grans escriptors, sense necessitat de l'Acadèmia de la Llengua".

He escollit, com exemple, uns fragments del capítol "L'animal de ferro".

Diu:

"Per davall de la casa hi havia una font molt abundosa. L'aigua tenia fama, era fresca i bona; segons el dir de la gent, no se sabia que mai hagués fet mal a ningú, encara que hom la begués estant suat.

Un senyor de ciutat vingué a mesurar i anivellar el cabal de la font i discutia amb en Zidro les possibilitats de portar aigua a la casa. Cap dels estadants de la masia no hi entenia res, ni endevinava la utilitat d'aquells tràfecs. El Mascart, per exemple, negava que aquell senyor, per savi que fos, pogués fer pujar l'aigua d'una font que neixia en un lloc tan enfonsat. Però el Galan, encara que fos reservat i no tingués costum de xafardejar amb ningú, no sabé estar-se d'anar a contar a un i a l'altre, bé o malament, l'explicació que li havia donat el Prince, la qual l'havia entusiasmat.

El Prince, que acompanyava el senyor foraster, era un gos petit, amb un cap gros, orelles menudes, malcarat, xato fins al punt d'aparentar que no tenia nas i amb uns ulls que semblava que li sortien del cap. Es donava molta importància. Al Galan, ja de primer antuvi se li féu antipàtic; però vivia a Barcelona, sabia moltes coses que els gossos de la masia ignoraven, i la seva conversa era interessant."

"—Doncs, què és això que ens pujarà l'aigua?

—L'ariet—aquesta era la paraula inintel·ligible per al Galan

—Es un animal, l'ariet?

—Sí, un animal de ferro

—De ferro?

—De ferro, de ferro!

El Galan quedà tot parat i no gosava parlar-ne més; però al capdevall féu, temorenc

—I cria?

El Prince se'l mirà despectiu, i digué:

—Es un animal de ferro, que el cria el foc.

—El foc?

El Prince se'l mirà amb compassió i el Galan objectà:

—L'aigua sí que en cria d'animals, però el foc...Jo em penso que tots s'hi moren.

—Si vinguessis a casa del meu amo, veuries un gran foc que es menja el ferro; i li van donant ferro, després surt com un riu de foc, i, mira, en surten fets aquests animals que en diuen ariets. N'hi ha de grossos i de petits.

—I com la pujarà l'aigua?

—Es molt de senzill. La pren a glopades per la boca, l'escup pel nas a raig, i la que li sobra la llença per darrera.

El Galan quedà bocabadat. Havia de confessar que el Prince era molt savi, encara que li fos tan poc simpàtic perquè de simpàtic verament no ho era.

"—Mascart— va dir-li gairebé sense temps de prendre alè— he estat a la font i allí aquell foraster m'ha explicat que faran venir l'aigua a la casa.

—Com pot ser que l'aigua vagi amunt?

El Colom interrompé:

—Allà, a la meva terra, de vegades la fan pujar amb unes rodes que el vent les fa anar.

—Res d'això, digué el Galan, tot satisfet de poder demostrar que estava assabentat—. Hi posaran un animal de ferro que la pujarà.

—Ja sé —digué amb suficiència el Mascart— una sinya. —I afegí, girant-se a la Mona: Mona, et planyo, que qui pujarà l'aigua seràs tu. A Cerdanya hi ha sínies, que són uns animals de

ferro que en necessiten un altre que els estiri per fer la feina. Ve a ser com si diguéssim una carreta. Mona, t'asseguro que ha de ser molt pesat i avorrit, això de rodar tot el sant dia. Fins els han de posar unes ulleres d'espant, perquè el cap no els vagi en roda. I roda que roda tot el sant dia, sense moure's de lloc.

—Jo he entès que la pujarà ell sol—s'atreu el Galan

—I tu et creus que hi poden haver animals de ferro?

—El Prince ho ha dit i és molt savi. El seu pare era anglès, que diu que encara són més savis que els francesos, i està tip d'anar en tren i no s'hi mareja; ha vist el mar centenars de vegades. I aquests animals de ferro neixen a casa seva mateix, d'un gran foc que alimenten amb ferro.

—Mentida, mentida i mentida! —digué el Mascart—Tu veuràs, com si volen que faci la feina, hi tindran d'enganxar la Mona. Jo estic ben tranquil, perquè no és feina de bous. Podem estar tranquils, Colom.

—Bé, potser serà amb el vent—digué el Colom.

I els dos es posaren a remugar, deixant per acabada una conversa tan estúpida.

“Tal com havia explicat el Prince, que havia tornat de ciutat amb el seu amo, al cap d'uns quants dies arribà una caixa amb l'animal de ferro que havia de portar l'aigua a la casa, i dos dies més tard arribà altra vegada el Prince amb el seu amo. Quan l'ariet estigué instal·lat, a en Zidro li faltà temps per anar a la casa i pujar al porxo, fins on arribava el canó provisional de la conducció; i allí el Galan pogué veure, al cap de pocs minuts, com rajava l'aigua. En restà admirat i aprecià més que mai la saviesa del Prince. La seva impaciència de confondre el Mascart el privà de veure l'alegria de l'escena que seguí quan la Teresa i la Magdalena ho veieren, llurs mirades d'agraïment, els ulls llagrimenjant, perquè aquella aigua era l'inici de les reformes tan sospirades i tan necessàries per a pujar degudament la família.

—Mascart, l'aigua ja és a la casa i, tal com assegurava el Prince; no hi han pas enganxat la Mona com tu deies—.

El Mascart no respongué. Amb l'humor que gastava aquells dies, no li faltava més que això per a posar-se encara més emmurriat.”

Hem vist una de les facetes de Lluís Arumí, escriptor. El text està ple de petits detalls significatius, reveladors del seu amor a la vida camperola, de la seva comprensió i interès pel millorament que necessitava i de fina percepció en la manera de reaccionar dels animals de la casa. Tot ell, en el fons, té una clara significació didàctica.

Mentre visqué, Lluís Arumí només publicà “Futeses” l'any 1910 i, a “La Gazeta de Vic” i a la “Revista de Vic” fragments de “La guerra dels carlins vista per un infant”, i articles dispersos. Fou una vegada mort, i normalitzada la publicació en català després de la guerra, que el seu cosí i alguns nebots es cuidaren de donar a conèixer la resta que trobaren: “La Masia”, “La guerra dels carlins vista per un infant” i un petit volum on hi ha “La canilla del meu mestre” i “Un poble que no és el meu”. Es precisament en aquest darrer on centraré l'última part d'aquesta ponència, ja que el poble al qual fa referència és La Garriga, parlant també de Granollers.

“Futeses” és un recull de narracions de temàtica diversa, molt en l'estil de l'època, on el retrat dels costums d'una societat i la seva evaluació moral en són sovint els trets fonamentals; però la seva traça d'escriptor hi és evident.

Dels seus altres llibres, literàriament els més aconseguits són “La Masia” pel retrat viu i directe que ja hem pogut comprovar en el fragment que n'he llegit, i “La guerra dels carlins vista per un infant”, que ve a ser com un retaule àgil d'aquell món, que ara ens sembla quasi inversemblant, que es vivia durant la guerra dels carlins en les nostres comarques.

“La canilla del meu mestre” explica la història i l’evolució d’una canilla de gossos que ell visqué i estimà directament; amb una expressió on el sentiment i l’observació s’hi alternen amb un just equilibri, hom pot reviuire escenes de caça, i el que significava aquesta acticitat en una masia catalana a finals de segle.

Des del seu observatori de La Garriga, i en contacte sovintejat amb Vic pel seu origen familiar, i amb Granollers per la seva proximitat, escriu aquesta mena de reflexió titulada “Un poble que no és el meu”, el qual és La Garriga. En fa un elogi des de quasi tots els punts de vista; elogi en varis aspectes exagerat i on s’hi reflecteix, juntament amb el romanticisme de l’època, alguna observació molt aguda. N’anirem llegint alguns fragments, però posaré l’accent especialment en les referències que fa a Granollers i a Vic.

Parlant de La Garriga, diu: “El poble al qual faré referència és un poblet rialler. Els seus habitants comencen per tenir el concepte que viuen en el rovell de l’ou. Veritablement, no van pas del tot errats. Enclavat, el poble, en el vestíbul d’un amfiteatre de muntanyes de terreny granític i riques d’alzinars i de pinedes, d’un aspecte plàcid que respiren vida i alegria, està dotat d’un clima benigne que permet vida vigorosa a tota classe de vegetació i compta amb un esplèndid regadiu d’aigua fresca i abundant, bona aigua de sauló. Ensems, es mostra esplèndidament cobert per la vola blava d’un cel serè i radiant, per on, cada dia, s’hi passeja aquell sol que, al matí hi apareix rialler i després, a la tarda, se n’acomiada entre núvols de foc, com dient “fins a demà!”. Per part de la Naturalessa no poden pas queixar-se”.

“Aquest poble té les arrels molt fondes a la terra. De tot hi ha d’haver a la vinya del Senyor. No hi ha en ell gaires rodes dentades i la seva indústria no va més enllà del necessari per al consum local. El corollari és que la immigració no hi és exagerada i fins avui el poble l’ha pogut assimilar fàcilment; per aquest motiu ha estat i és tan bon guardador de les seves tradicions.

Deixeu-li fer el seu Ball de Gitanes per Carnestoltes i en acomiadar-se alegrement del ball entrarà quietament a la Quaresma, esmerçant el jovent les hores vagaroses en assajar les cançons de Caramelles. Deixeu-li fer un bon ball de Pasqua i entrarà de ple a la Primavera amb un seguit de festes de barri, amb alegre esperit tradicional que es respirarà tant a les festa religiosa com al ball, que no pot faltar. I així caminarà cap a l’enfilall de les festes d’estiu que amb l’ajuda dels estiuejants seran tan lluïdes que es faran llegendàries a tot Catalunya”.

D’aquesta manera va descrivint el quadre de la vida local en aquells principis de segle, i és curiós els punts negatius que evoca quan escriu:

“Amb els anys que hi porto ha desaparegut gran part del seu encant, algunes de les belles cases que li donaven un simpàtic aspecte rural ja no hi són. Han fet pas a aquelles cursis, presumptuoses i monòtones edificacions que han empastifat tot el Vallès, a qualsevol lloc on passa una carretera. Quina tristesa fa que no hi hagi hagut el sentit d’agermanar l’aspecte tradicional i el rústec de la població amb el confort i la comoditat que aquest segle reclama amb justícia.

Tampoc les classes rectores han procurat intensificar l’agricultura, de manera que els joves amb ambició poguessin fer quelcom més que la rutinària agricultura tradicional esclava del mercat veí, causa indirecta de l’emigració i malestar de molt jovent.

L’experiència hauria d’haver ensenyat als directors del poble que el seu major capital és la bellesa natural del país, el seu clima sa i benigne, els seus boscatges plaents i les seves riquíssimes aigües. Però no saben trobar altre camí al desenrotllament de la riquesa agrícola que tallar els boscos per a plantar-hi vinya. I no han fet cap esforç seriós per a transformar i adinar els seus productes agrícoles amb tècniques d’intensificació i perfeccionament. El poble,

amb menys culpa, no sent cap responsabilitat ni té cap temor davant la desaparició dels boscos.

En aquesta matèria em sento revolucionari, és una cadena que em portaria a parlar de censos i laudes i moltes altres coses, un seguit de matèries que aquest, com tots els poblets de la nostra terra, sofreix, i que entrebanquen el seu recte camí i són una rêmora terrible. I a mi, que sento tan fortament la tradició, per amor a la mateixa, em fan tornar revolucionari. Tenim, em sembla, lleis i jo m'afiguro que més aviat són hàbits que no saben o no volen rodar amb el temps, i el sosteniment dels quals es fa cada dia més violent i alguns casos immoral. I els que per ignorància o concupiscència no veuen la tradició en la seva forma natural evolutiva, tindran algun dia un trist despertar. El sensible serà que, en caure aquestes institucions, un dia sàviament adequades a les necessitats del temps i avui no justificades, essent causa de molt immoralitat i concupiscència, arrastraran amb elles altres institucions que no hi tenien res a veure, ja que hipòcritament s'hi han arrapat com l'eura a l'arbre més venerable. I quan el poble hi clavi cop de destrall, tocarà indistintament. Per ventura la gran massa obrera en la Setmana Tràgica sabia, en sos cops de foll, distingir el que amb dret podia combatre d'allò que, com al toro la muleta, li posaven satànicament al davant perquè ho traspassés cercant-hi l'enemic al darrera, i, com sempre, no trobant-hi res?

Cal tenir valor i honradesa per dir les coses al poble clarament i amb sinceritat. Guardem-nos del pecat terrible de fer servir la religió o la tradició per adormir-li el legítim desig de vindicar els seus drets. Quan el descent de l'antic senyor es sent deslligat dels seus deures morals vers el poble, s'acaba l'obligació de reconèixer-lo com autoritat. I plego perquè parlo com si no visqués al poble i com si el seu esperit de pau m'abandonés. És veritat també que aquestes ratlles les he escrites lluny i no pas sota l'olivera on acostumo fer-ho".

Aquest paràgrafs, una mica llargs, ens donen però bastant bé la tònica profunda de l'opuscle. De tots els seus escrits coneguts és on apareix més palès el seu esperit polèmic. No he tingut ocasió de llegir una part que no en fou publicada i on compara el problema de Catalunya amb el d'Irlanda; això vist per un anglòfil com ell i a principis del nostre segle, ha d'ésser d'un gran interès.

Referint-se a La Garriga, més tard parla amb entusiasme i admiració de la gent, les festes, els forasters, la quitxalla, etc. Però el que és curiós, i això em sembla que val la pena esmentar-ho en aquesta ponència, és el judici que li mereix "la vila veïna", o sigui Granollers i "la ciutat de més amunt", o sigui Vic, vistes des de la seva òptica local. És una llàstima que no hagués desenvolupat aquesta comparança d'una manera més extensa perquè les línies crítiques traçades són prou interessants.

Suposo que em perdonareu si en llegeixo alguns fragments; i si us demano perdò —ja que em trobo entre granollerins— és perquè alguns judicis són d'una duresa un xic ofensiva; però els crec interessants, i si la ponència versa sobre la personalitat de Lluís Arumí bé cal conèixer-ne les seves facetes i opinions que poden ser, o no, compartides; oi més quan fan referència a èpoques passades i no deixen de ser un testimoniatge que cal tenir en consideració.

Ja d'entrada, en parlar de "la vila veïna" se'ns mostra d'una duresa notable quan escriu:

"En virtut d'aquesta paternal divisió de la Península Ibèrica en partits judicials, el poble és feudatari d'una vila veïna que, evidentment, no mereix tant d'honor. No puc pretendre conèixer a fons la vila veïna, però pel que se'n veu a la superfície i per la impressió que causa mirada de fora, el fons ha d'ésser molt mesquí.

Té molta riquesa particular i molt poca pública. Hi ha molta gent que té bastants diners, però són ben pocs els que tinguin sentiments de cultura a nivell de la seva posició pecuniària. En el fons és una vila on no hi ha sentiment cívic, és una vila purament anàrquica."

La definició és contundent en un lèxic com el seu, generalment més suau. En canvi, en parlar de Vic, sempre anomenada "la ciutat de més amunt" sembla com si hi hagués un fre en l'impuls de dir tot allò que voldria. Escriu:

"És certament una mica estirat parlar aquí de la ciutat de més amunt, puix que la seva influència sobre aquest poble és ben poc marcada, però per millor apreciar la manera de ser d'aquest, el contrast entre la manera de sentir i fer entre aquestes dues poblacions, no hi serà pas fora de propòsit.

És una ciutat, la de referència, on floreix amb gran esclat una virtut cristiana, la virtut de la pietat, ara bé, els seus fills es creuen posseïr-les totes i, tancants dintre d'aquella ciutat com dins un tabernacle, es miren el que resta de món com contaminat. Certament aquest món guarda l'equilibri per mitjà d'una pugna de desequilibris —fisiològics, psicològics i cronològics—, i els desequilibris característics d'aquestes dues poblacions resulten antitètics i en certa manera compensats.

La ciutat de més amunt està carregada d'asma, de tifus i d'hemiplèxies fulminants —si bé sembla que s'ha modificat en aquests darrers temps— i aquest poble no està pas castigat per aquestes malalties, la seva flaca són millor les d'origen nerviós".

"La ciutat de més amunt, inspirats tots els seus actes d'un sant temor de Déu, no s'atreveix a acceptar un nou costum si no li ve en excés marxamada i davant del dubte rebutjarà tota iniciativa que no vegi ben clara i únicament servarà satisfeta els costums sagellats per una tradició de rutina.

Ja veiem, doncs, quin constrastr dibuixa des de bon principi. Val la pena deixar una mica de banda les comparacions de La Garriga amb una i altra vila per penetrar millor en el que concreta de cada una d'elles i que ens emmarca les seves característiques d'una època força delimitada i que podríem situar entre els anys 1910-1915.

Anem llegint el que diu de Granollers:

"Quan tot Catalunya vibrava despertant a una vida nova, quan pujava i s'educava una generació que prenent saba en la tradició volia llançar les seves branques a confondre's en les frondositats de la més sana cultura europea, entre les ambicions de la vila veïna no hi trobàveu gran cosa més que consums i prebendes com a tot ideal. Tota la moralitat, activitat i filosofia públiques de la vila veïna consisteixen en aquella vivor que tan cara ha costat a la passada generació. En aquell no deixar-se ensarronar d'un per l'altre, que ens escruixiríem de saber els diners i el temps perdut que costa. L'honradesa és més econòmica i l'estigma d'un poble endarrerit i inculte és aquesta sempiterna desconfiança de tot, de tothom. Així somriu la intel·lectualitat de la vila veïna amb el somriure de superciència de l'home que no es deixa ensarronar. A qualsevol millora, a qualsevol col·laboració que li aneu a demanar, intentant fer de comú amb ella algun esforç per al bé general de la comarca, us rebran amb aquella típica rialla que diu clarament: "—Infeliç, que et penses que badem?—"

A dalt no hi ha més ideal que fer diners, a baix anarquia".

Comparem-ho amb el to, amb el qual parla de Vic:

"Quan algú de la ciutat de més amunt ve a passar una temporada en aquest poble, el que sol ésser per necessitat, viu sempre de banda i no es barreja amb els de la població ni amb els forasters que hi hagi, com no sigui a l'Església o a la taula de joc.

Pels que vénen d'altres contrades de Catalunya, la bossa és la que informa de l'estada que hi faran o de l'habitació que llogaran. Pels que vénen de la ciutat de més amunt, informa aquell temor i reclusió desconfiats".

Seria curiós saber el judici que produí en Lluís Arumí la seva lectura de "Laura a la ciutat

dels sants" de Miquel Llor, un llibre que produí a Vic tanta indignació com polèmica, en arribar ben bé el seu bisturí a la médula del vigatanisme.

"Ella, —segueix dient— fou el bressol del renaixement literari de Catalunya; cap altra ciutat de la nostra benllogada pàtria es pot com ella envanir dels seus fills en aquest sentit; és segurament la comarca on hi ha més ben guardada la tradició catalana i una gran part dels seus fills lluita contra la terra i senten un veritable odi pel ressorgiment català. Aquest sentiment sembla una paradoxa, però si us atureu a pensar-hi amb fredor no us costarà trobar-ne la causa. Deia Soló que l'enemic de la societat és aquell que no pren part en les discòrdies civils: l'egoista."

Heus ací un judici de Vic, fet per un vigatà, molt digne d'una anàlisi aprofundida. En el seu escrit, però, parla més de Granollers que no pas de Vic, d'on esbossa només els defectes capitals. I segueix dient de la capital del nostre Vallès:

"Els seus balls de festa major són brillants, els seus mercats són importants, però no és la vila que dóna importància a uns i altres, és la comarca i la tradició. Es una vila ben enclavada en la confluència de tres valls, i cobra usurerament el seu feude a canvi de res més que no siguin raons o entrebancs. M'agrada d'anar-hi a mercat i a festa major; però tan aviat com la gent dels voltants en marxí, marxeu, fugiu-ne perquè moralment és un desert i a la pràctica no sabreu on anar-hi a esmerçar mitja hora que tingueu sobrerera. El més trist és que no s'hi veu pujar una generació amb millors aspiracions. La generació que puja sembla la continuació de la que se'n va, el procediment i caràcter és el mateix en tots, i per això veureu progressar ràpidament els seus pobles feudataris que allarguen per damunt d'ella els seus braços cap a la capital, sense recordar-se'n per altra cosa que per al jutjat o per anar-hi a llogar alguna orquesta de ball, aquí cal fer-li honor i deixar constància que n'està ben proveïda. Poblacions amb menys riquesa agrícola i molt menys industrial, es troben arreu de Catalunya adelerades per millorar i milloren sensiblement i ràpidament. La vila veïna és sempre igual, amb la sola diferència que al cap de l'any uns quants dels seus veïns tenen algun miler de duros més."

És curiosa l'energia emprada en parlar de Granollers, si la comparem amb amb la delicadesa excessiva de quan parla de La Garriga, i el to més aviat circumspecte que fa servir quan jutja la seva ciutat natal de Vic.

En comparar Granollers i La Garriga diu:

"Aquest poble —es refereix a La Garriga— té la sort d'ésser de bon sangró, que no se li encomani l'esperit mesquí, anàrquic i carrincló de la vila veïna, però algunes de les seves flaqueses bé les hi deu. Si el jovent és de sobres sardanista, si pot gaudir durant l'hivern de mitja dotzena de funcions melodrama-terrorífiques —representades per uns quants fills de menestrals que tenen al cap "alguna cosa", que des de la vila veïna fan fins a aquest poble una mena d'extensió dramàtica, i per els quals això dels esports són futeses—, ho deu a la vila veïna. També d'allí se li ha encomanat aquesta plaga de cases sense ràfec de teulada, tan iguals, tan rectilínies, tan capsa amb forats, tan ridícules, de les quals la vila veïna en rep el segell característic de poble pastetes. En una paraula, de la vila veïna a aquest poble no n'ha vingut ni el tren, ni el telèfon, ni el telègraf, ni tan sols el primer pont per anar a la capital. La carretera mateixa ho simbolitza quedant interrompuda a la sortida de la vila, ja que amb les energies que fa anys han gastat disputant si seria més amunt o més avall, esmerçades en aconseguir-la, ja fa anys que n'haurien pogut tenir dues. Quina rialla de compassió em farien si sentissin tal consideració. Ja sembla que em veig al damunt aquella rialla: "—Infeliç...—"

Heu tingut la paciència d'escoltar aquesta ponència que, ben treballada —com no he tingut temps de fer— hauria pogut ésser prou interessant. Les nostres comarques, i em refereixo a les comarques de Catalunya en general, són riques de gent inquieta, desconeguda per

la majoria i sovint ignorades pels historiadors, però que són el ferment que fa que el substracte del nostre poble no es mori i pervisqui malgrat tantes adversitats. Lluís Arumí era un d'aquests homes, vinculat al Vallès, i per això m'ha semblat escaient parlar-ne.

Acabar aquesta exposició, exigeix també llegir com Lluís Arumí s'acomiada de Granollers. Ho fa així:

“Deixem-ho. No en parlem més de la vila veïna. Que aquella dotzena de menestrals sense més ideals que fer diners surtin amb la seva, que continuïn creant ben anàrquic el fons social de la vila, i uns i altres, els de dalt i els de baix, segueixin essent ben vius i ben carlins o ben liberals. I que deixin per poblacions més endarrerides el preocupar-se pel bé comú. Què en treurien que el poble fos més ben educat?. Què en treurien que la joventut fos entusiasta de l'esport?. De què viurien aquella immensitat de salons de ball i de joc? Deixem per altres pobles més endarrerits això del futbol, tennis, orfeons, velòdroms i centres excursionistes; ells ja tenen bons casinos polítics, bons cinemes i sales de ball. Bon ball a tot drap, a tot estrop i a tota hora per la joventut i bones taules de cafè en abundància on els vells puguin fer-hi força política, i els de dalt anar fent la seva mentre els de baix maleeixen als que tenen més sort. I així que visquin feliços els uns plens de diners i els altres d'odi, els uns ben liberals i els altres ben carlins...”

Adéu, vila de...”

Sobta, realment, la posició de Lluís Arumí envers Granollers. Si hi havia alguna raó que en aquell moment ho expliqués, no ho sé. Caldria suposar que sí, que hi era; i si algú dels presents en sabés donar raó seria prou interessant comentar-ho; sinó, caldrà esperar algun nou estudi que ho aclareixi.

Sigui com sigui, espero que em perdonareu per l'atreviment d'haver llegit públicament –tot i que sigui en un cercle reduït– unes paraules tan dures contra la vostra vila. He cregut que la figura, ben poc coneguda, de Lluís Arumí s'ho valia, i el tema queda sobre la taula per si algú vol seguir treballant-hi.

Sé que aquesta ponència no té un valor d'investigació, el fons documental és pobre i això porta a un coneixement superficial del personatge; no obstant crec que la figura de Lluís Arumí és mereix un estudi més exhaustiu, i em donaria per ben satisfet si a partir d'aquestes paraules meves ho emprengué algú.